

» non esse idem. Nam forum conscientiae est quid commune Foro Sacramentali et non Sacramentali. Forum autem poenitentiae comprehendit solum forum Sacramentale. *Communis* (1) ».

Ut in re aliquid dicamus; nobis undequaque certum videtur admittendam esse sententiam a Lucio Ferraris superius traditam; scilicet forum conscientiae esse quid commune foro Sacramentali et non Sacramentali; forum autem poenitentiae restringendum esse ad unum forum Sacramentale; consequenter cum forum conscientiae universaliter pateat confundi non posse cum Sacramento poenitentiae.

Id, praetermissa plurimorum doctorum sententia, demonstramus et ex cit. S. Congregationis Concilii decreto, et ex iis quae profert Benedictus XIV in Bulla *Convocatis*, quam tulit pro anno sancto 1749.

Ut autem ex cit. S. Congr. de-

(1) Roliguez *Quaestiones canonicae et regulares Tom. I, Quaest. 61, art. 10* ita in re loquitur: « Quid significant illa verba *in foro conscientiae?*.... Quantum ad » primum est notandum, quod absolvere in foro conscientiae est exercere potestatem » in illis privilegiis concessam in salutem animarum, ut valeat coram Deo et non » coram Ecclesia, ut constat ex traditis a Covarruvia. (In cap. *Alma mater* § XI, » n. 6 in 1 part.). Et dato quod haec absolutio fiat videntibus aliquibus, non pro- » pterea non sit in foro conscientiae, quia sine strepitu fit; et non ut tollatur ius » tertii per eam, sed ut anima illa ligata vinculis excommunicationis sit absoluta » coram Deo. Et sic modo in Concilio Tridentino (Cap. 6. *Liceat* sess. 24 de Reform.) » conceditur Episcopis potestas absolvendi a certis censuris, sed in foro conscientiae tantum. Et dato quod coram multis fiat haec absolutio, etiam istae absolute- » tiones dicuntur fieri in foro conscientiae tantum; quia ab eo ad quod actio tendit, » sumit speciem. Et quia huiusmodi absoluteones, confessiones et usus privilegiorum » ordinantur solum in bonum animae, ideo ex illo debent nominari, et in illo fieri. » Unde non tollitur per huiusmodi confessiones et absoluteones ius tertii; potest » enim offensus ab absolutis petere in iudicio suum interesse, id est damnum, quia » quoad hoc non valent dictae confessiones et absoluteones. »

creto argumentum desumamus; si Patres affirmarunt, forenses illos absolvi posse in foro conscientiae, et Gregorius XIII ad unum poenitentiae Sacramentum absoluteionem illam coarctavit, manifestum est, tum Patres, tum Rom. Pontificem admisisse receptam distinctionem inter forum conscientiae et forum poenitentiae; Romani enim Pontificis responsio (nam de patrum mente nulla dubitatio) huic aequipollet. Forenses illi absolvendi sunt in uno poenitentiae Sacramento, non in foro conscientiae, qua de causa utriusque fori distinctionem admisit.

Neque argumentum corrumpit, si quis dicat, Gregorium XIII, memoriae forte lapsu, forum conscientiae cum foro poenitentiae confudisse, ita ut per Sacramentum poenitentiae conscientiae forum intellexerit. Hoc autem demonstrari fortasse ex eo potest quod cum duo

Patres de Episcopo affirmarint, eum scilicet posse absolvere in foro conscientiae, et etiam dispensare quando est materia coniuncta, Pontifex hoc postremum negavit, aliud minime distinxit, ut distinguere debuisset; sumpsit ergo Pontifex conscientiae forum vel pro foro Sacramentali tantum, vel per forum Sacramentale utrumque forum conscientiae et poenitentiae intellexit; at primum non excludit forum conscientiae, aliud affirmat. Idipsum evidentiori ratione demonstratur ex cit. Bulla *Convocatis* lata a Benedicto XIV. Etenim §. IV scribit Pontifex: *Absolvere possint per se ipsos tantum, et in foro dumtaxat conscientiae, quascumque personas sibi confitentes.* §. VII. *Absolvere insuper valeant, pro foro conscientiae tantum, a censuris propter haeresim.* §. XV. *Dispensare item pro foro tantum conscientiae valeant super impedimento dirimente occulto etc.*

At §. XXV praescribit Pontifex, ut iis facultatibus Confessarii deputati in urbe utantur dumtaxat in foro Sacramentali: *Advertant insuper, supradictas absoluteones, commutationes, dispensationes non posse a se exerceri extra actum Sacramentalis confessionis, neque extra suam cuiusque Basilicam, vel Ecclesiam nisi in casibus alias sibi a Maiori Poenitentiario permissis, vel permittendis.*

Pontifex igitur cum prohibuerit quominus Urbis Confessarii exer-

cerent supradictas absoluteones etc. extra actum Sacramentalis confessionis, apprimè confessus est, eas exerceri potuisse extra Sacramentum poenitentiae; Pontifex scilicet admisit *Forum conscientiae* et *Forum poenitentiae*.

Ex iis autem patet 1°. Veram esse sententiam a Lucio Ferraris propugnata, forum internum complecti forum conscientiae et forum poenitentiae; attamen *forum conscientiae et forum poenitentiae non esse idem*; patet 2°. Romanos Pontifices indigitasse absoluteones in foro poenitentiae tantum tribuendas, cum id decernere voluere.

Atqui, ut ad solutionem quaestionis deveniamus, Concilii Tridentini patres concedunt Episcopis facultatem absolvendi in foro conscientiae; Rom. Pontifex Pius IX in Const. *Apostolicae Sedis* ne verbo quidem aliquid detrahit facultatibus concessis Episcopis in cit. cap. *Liceat*; imo vult illam facultatem absolvendi in foro conscientiae esse firmam; forum autem conscientiae completitur forum Sacramentale, et non Sacramentale; ergo nullo argumento prohiberi possunt Episcopi quominus concessis facultatibus utantur in foro conscientiae quidem, sed non Sacramentali.

De cetero haec lex favorabilis est, in lege autem favorabili largiori interpretatione uti debemus.

Attamen hanc absoluteionem Episcopi concedere debent *gratis et imposita poenitentia salutari*. Pri-

num patet, sed relate ad poenitentiam salutarem ab Episcopo, vel Vicario specialiter deputato imponendam poenitenti, quaeritur utrum illa necessaria sit ad validitatem absolutionis, ita ut si oblivione, vel alia de causa illam imponere praetermittat Episcopus, nulla sit collata absolutio.

Et quidem hoc postremum censemus, cum clausula casu ablativo posita conditionem importet. Profecto de hac clausula idipsum censendum est quod de eadem in literis S. Poenitentiariae pro dispensatione ab impedimentis matrimonii apponi solita. De hac porro ita Scribit Petrus Giovine De Dispensationibus matrimonialibus *Tom. 2, §. 106, pag. 254, n. 5.*

« In utroque demum eventu (scilicet licet circa poenitentiam determinate vel indeterminate impositam) nisi prius Confessarius poenitentiam imponat, relaxare nequit poenitentem ab impedimento occulto, quo detinetur. Etenim praefatae clausulae utpote in ablativo ab soluto posita conditionem important, L. A testatore ff. de Condit. et Demonst. Ideoque ante absolutionem observari debet; non enim apparet cur minus haec, quam aliae conditiones observandae sint. » Atque idipsum affirmat Reiffenstuel *Appendix de dispensatione super impedimentis §. 10, n. 464*, quem fere Petrus Giovine excipit. Cum itaque par clausula sit, idem iudicium ferendum est. Neque difficul-

tatem facessere videntur quae scribit Sanchez, poenitentiam scilicet imponendam de iure esse in quavis Confessione Sacramentali; id vero quod de iure est, non importare conditionem, ideoque omissione eius actum non irritari. Etenim haec poenitentia salutaris, de qua in Tridentino Capite, est quid speciale, quae non includitur sub poenitentia in singulis confessionibus Sacramentalibus imponenda; noverant enim Tridentini Patres, pro peccato quod causam irregularitatis vel suspensioni dederat a Confessariis aliquam esse poenitentiam imponendam; cum ergo ipsi eam praescripserint, quid speciale intellexerunt; at id quod modo speciali praescribitur, conditionem importare, facile omnes concessuri erunt. Sin minus neque conditio erit confessio Sacramentalis, ut exemplum afferamus, quae imponitur in dispensationibus matrimonialibus. Advertendum tamen in re est quod scribit Syrus apud Benedictum XIV. *Inst. 87, n. 37.* « Arbitrium quod relinquitur poenitentiario in ordine ad poenitentias individuandas et iniungendas, non importat meram et liberam voluntatem, ita ut possit illas libere iniungere, prout sibi placuerit, sed importat arbitrium regulatum, id est arbitrium boni viri, et iuri conforme. »

Quapropter, concludit Benedictus XIV, Confessarius ut suo muneri recte satisfaciatur, neque seve-

ritatis, neque humanitatis fines excedat. Rationem quoque habebit conditionis, aetatis et sexus illius, cui poena irrogatur. *Loc. cit. n. 28.*

Ut ex Tridentino Capite patet, specialis haec deputatio ad personas deputandas refertur, non ad casus, aut personas absolendas. Hinc quantum facultates concessae pateant, ex facto definitur; inspectione scilicet et consideratione concessarum facultatum, minime ex iure. Ad eas quapropter intelligendas sequentem tradimus regulam. Si verba, quibus iurisdictio et deputatio conceditur, generalia sunt, latam interpretationem admittunt, si autem deputatio specialis est, id est ad illum tantum casum particularem, vel ad illam personam, stricta interpretatione uti debemus; etenim concessae facultates limite definito concluduntur.

CAPUT III.

De Clausulis.

Circa clausulas haec breviter adnotabimus.

1°. Nullam umquam consuetudinem, etiam immemorabilem, sive inductam, sive inducendam prevalere posse contra ea quae in Constitutione Apostolicae Sedis praescribuntur. Id patet ex verbis: *irritum atque inane esse ac fore quidquid super his a quoquam quavis auctoritate, etiam praetextu cuiuslibet privilegii, aut consue-*

tudinis inductae vel inducendae, quam abusum esse declaramus.

2°. Quidquid contra latae Constitutionis tenorem sive ignoranter, sive scienter, sive bona, sive male fide admissum et gestum fuerit, nullum esse et inane. Quod evidens est ex verbis quae subsequuntur: *Scienter vel ignoranter contigerit attentari.*

3°. Consequenter neminem posse contra ea quae praescripta sunt aliter iudicare vel definire, fuerit, etiam aut S. Rom. Ecclesiae Cardinalis, aut Legatus a Latere, aut Nuncius Pontificius, aut alius quilibet. « Sublata eis, et eorum cuiuslibet quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate et auctoritate. »

Quibus hisce Commentariis finem ad Dei gloriam imposuissimus, nisi nonnulla a nobis corrigenda essent, quae vel ex posterioribus decretis per Sacras Romanas Congregationes latis, vel ex maiori rerum consideratione nos minus accurate scripsisse comperuimus. Exinde nonnulla quae in utroque Volume scripsimus ad examen hoc in loco revocabimus et corrigemus.

Antea tamen circa lectionem ephemeridum vel diariorum heresim continentium vel propugnantium aliquid dicendum esse putamus.

ADDITIO AD APPENDICEM III.

An excommunicationem incurrant scienter legentes Diaria vel Ephemerides haeresim propugnantes.

Cl. Petrus Avanzini, Append. III, eiusmodi quaestionem sibi proposuerat: *An Ephemerides seu diaria eorundem Apostatarum et haereticorum haeresim propugnantis sub ea censura (excommunicationis Romano Pontifici speciali modo reservatae) sint prohibita?*

Atque respondit: *Non videntur sub ea censura prohibita; quia Diaria quousque folia manent per se completa, non veniunt sub nomine librorum (1).*

Atque paullo post: *Ephemerides itaque, seu diaria, seu folia haereticorum per se completa (quae scilicet non sint libri partes eiusdem argumenti, quam quaestionem omitto) haeresim propugnantis, non videntur sub ea censura prohibita (2).* Atque Avanzini sententiam alii amplexi sunt, alii reiecerunt, ut ex iis quae ipsemet scribit patescit.

At cum die 1 Novembris an. 1874 Pius Papa IX Allocutionem haberet, in qua loquens de perniciosis Ephemeridibus dixit: *Alias eius-*

modi folia a nobis prohibita fuere; et nunc iterum ea in universum prohibemus; seu melius, confirmamus antiquas prohibitiones cum censuris adnexis (3).

Hisce Pontificis verbis plurimi quidem moti minime fuere, ea ducti ratione quod allocutio illa officialis, ut dicunt, non fuerit.

At alii veluti declarationem quamdam habuerunt, qua eiusmodi quaestio dirimebatur.

Commentator Patavinus pag. 57 in Nota postquam Pii IX verba retulisset haec subdit: « Gravissima » sunt profecto ista, atque eiusmodi, » ut rigidior sententiam novo » ac validissimo argumento confirment. Re enim vera quae sunt » antiquae prohibitiones, quibus » etiam adnectuntur censurae, nisi » generales prohibitiones quae in » Regulis Indicis habentur? Prohibitiones igitur etiam ex parte Ecclesiae pro certis quibusdam » ephemeridibus iamdiu extabant, » nihilque aliud Romanus Pontifex » suis ordinationibus praestitit, » quam easdem prohibitiones renovare ac confirmare, renovando » una simul adnexas censuras ad » normam Constitutionis Apostolicae Sedis » (4).

(1) Apud Pennacchi Comment. in Const. Apostolicae Sedis Tom. I, pag. 133-134.

(2) Ibid. pag. 135.

(3) Altre volte questi fogli furono da noi proibiti; ed in questa occasione torniamo a proibirli tutti, o a dir meglio, confermiamo le antiche proibizioni con le annesse censure.

(4) Paulo ante idem cl. Scriptor retulerat ex periodico, vulgo *La Civiltà Cattolica*, Serie VIII, Vol. VI, Quad. 528, quae sequuntur. « Ci sembra non potersi

Duplicem exinde quaestionem proponimus, quarum

1. An scienter legentes Ephemerides haeresim propugnantes incurrant excommunicationem Articuli secundi Constitutionis Apostolicae Sedis Romano Pontifici speciali modo reservatam?

2. An dictas ephemerides legentes incurrant saltem excommunicationem latam in secunda Indicis regula?

Ut primae quaestioni satis faciamus: articulum secundum Constitutionis Apostolicae Sedis ita legimus: *Omnes et singulos scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros eorundem apostatarum et haereticorum haeresim propugnantes, nec non libros cuiusvis Auctoris per apostolicas litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes.*

Proposita igitur quaestio hisce concluditur: Libris Apostatarum et haereticorum, de quibus sermo est in prima parte citati articuli, accenseri ne possunt ephemerides haeresim propugnantes? Et ni inter illos locum habeant, habent ne saltem locum inter libros cuiusvis auctoris nominatim prohibitos per litteras apostolicas, Brevia scilicet, Bullas, Encyclicas, vel alia docu-

menta expresse lata ab Apostolica Sede et Apostolica auctoritate?

Ita enunciata quaestione. Si ephemerides propugnantes haeresim accensendae essent libris haereticorum et apostatarum, de quibus sermo est in prima parte citati articuli, id fieri deberet vel vi verborum, quibus lex constat, vel ratione finis quem sibi legislator lata prohibitionem praestituit; vel, ut aliqui supponunt, ratione eorum quae Pius Papa IX affirmavit in sua Allocutione diei 1. Novembris an. 1874. Atqui nihil horum. Et 1º. non vi verborum, quibus lex constat.

Universalis regula est, in legum quarumlibet interpretatione, verba sensu obvio, naturali et communiter recepto esse sumenda; quia supponendus semper est legislator legem iis verbis promulgasse, quorum sensus a subditis universis intelligitur; ita ut si legislator legem promulget circa genus aut speciem aliquam, cuius variae species, familiae, individua diverso nomine vocentur, et unam tantum classem, familiam vel determinata individua huius vel illius familiae aut societatis exprimat, haec tantum, et non aliae familiae, individua, species sub lege comprehendi intelligantur.

dubitare, che quelli almeno fra i giornali, i quali sono soliti d'impugnare direttamente i dommi cattolici, o anche i fondamenti del cristianesimo, sieno compresi nella citata regola dell'Indice. » Haec autem regula secunda est, scilicet: — Haereticorum libri qui de religione quidem ex professo tractant, omnino damnantur.

Eiusmodi interpretationis ratio in lege praesertim odiosa locum habet, qua princeps poena crimina plectit, aut facta prohibet actionesque propter causas ipsi principi notas, quas nec semper revelat, nec in promulganda lege revelare tenetur. In lege odiosa interpretanda regula praecipua est: *Legislator quod voluit expressit, quod non expressit noluisse censendus est.* Hinc si Legislator, determinata poena prohibuit latrocinium publicum aut rapinam, sub eiusmodi lege furta simplicia et occulta non comprehenduntur; aut si Pontifex excommunicationis poenam intulit ex. gr. in fornicarios et adulteros uti excommunicati habendi non sunt qui sese commacularunt horrendo sodomiae et bestialitatis crimine, quamvis hoc postremum luxuriae summum attingat; huius autem ratio est, quia cum legislator unam fornicationem et adulterium expresserit, haec tantummodo peccata excommunicatione plectere voluisse censendus est, non alia quamvis graviora. Causa autem huiusmodi agendi rationis potuit esse vel quia fornicationes et adulteria frequentiora sunt, vel quia haec pacem domesticam ordinemque publicum prae aliis perturbant; eique aliae etiam causae esse potuere, quas nec voluit, nec revelare tenebatur, neque subditus eas inquirere aut tenetur aut debet, et saepe illas nescit.

Post haec, constat Pium Papam IX in cit. articulo ter *libros* nominasse,

quo verbo intelligitur volumen quoddam foliorum simul collectorum de una vel diversis materiis tractantium, et in casu nostro haereses erroresque contra fidem vel mores propugnantium. Qua de causa cum in interpretandis legibus obvio et naturali verborum sensui insistendum sit, librorum nomine intelligi nequeunt nisi libri proprie dicti, quo censu excludendae sunt quaelibet scripturae sive manuscriptae, sive typis impressae quae librorum nomine cohonestari non possunt, quod non pertingant ad quantitatem foliorum et formam quibus liber constituitur.

Quod Pius Papa IX vocabulum *libri* adhibuerit sensu obvio, naturali et communiter accepto apparet: 1°. Ex sensu uniformi quo hoc in capite vocabulo illo utitur; etenim primo loco illo utitur ad indigandos libros haereticorum et apostatarum qua tales cognitorum, et haeresim propugnantes; qua de causa indigitavit libros proprie dictos, in quibus argumentis quibuslibet defendatur haeresis, et insuper praeserant titulum et nomen auctoris. Secundo loco ea voce utitur ad designandos *libros nominatim per litteras apostolicas prohibitos*; atque universi noverunt, solitam esse Apostolicam Sedem nominatim prohibere libros perniciosiores et haeresibus refertos aut eos, a quorum auctoribus fideles facilius, ob famam qua fruuntur, in errorem induci possunt, ut spe-

ciali illa et apostolica condemnatione illorum lectione hi magis absterreantur. Tertio loco dicit Pontifex: *eosdem libros*, quo intelligimus, legislatorem de iisdem libris semper loqui voluisse, et eodem sensu.

2°. Id autem melius dignoscimus ex adverbio *scienter*, quod importat notitiam, quod qui librum conscripsit sit haereticus iuxta sensum articuli primi Const. *Apostolicae Sedis*, et quod liber propugnet haeresim; et quod excommunicatione lectores huiusmodi libri plectantur.

At eiusmodi conditiones quas includit adverbium *scienter*, vix aut ne vix quidem veritatem sortiuntur in ephemeridibus, tum quia non semper folia singula haeresim propugnant, tum quia auctorum nomina et secta ad quam pertinent, latent; tum quia nulla adest lex manifesta et evidens qua eiusmodi ephemeridum lectores excommunicatione plectantur; si enim adesset, locum haec quaestio habere non posset, neque Doctores in varias abirent sententias.

3°. Id etiam novimus ex relatione quam Pianum Caput habet cum Cap. primo Bullae Coenae, ex quo depromptum fuit, et quod ex Benedicti XIV Bulla excribimus: « Excommunicamus... eorumdem » libros haeresim continentes, vel » de religione tractantes sine auctoritate nostra, et Sedis Apostolicae scienter legentes, aut retinentes, imprimentes et quomo-

» dolibet defendentes ex quavis » causa etc. » In qua Bulla vox *libros* habet suum sensum verum et naturalem, tum quia variae haereticorum sectae nominantur, quorum libri notissimi erant, tum quia Bulla Coenae, ni fallimur, anterior est ephemeridum institutioni. De cetero expositores doctissimi de libris proprie dictis vocabulum illud intelligunt. Nonnullos citabimus. Roncaglia in sua Theologia Morali *Tract. IV De Censuris, Quaest. III, Cap. 1, N. III* ita scribit: « Quia » autem nomine libri in communi » appellatione non veniunt Concio, » vel Epistola, (multo minus folium) ideo huiusmodi legentes, » quamvis sint auctoris haeretici » et contineant haeresim, seu tractent de religione, valde probabiliter a censura excusantur. » Et pro sua sententia gravissimos citat auctores.

Schmalzgrueber *Ius Eccl. univ. Lib. V, Tit. VII, n. 53*, relata prius opposita sententia, argumentisque quibus innitur, quamvis affirmet tutius esse si illa, ad evitanda mala, in praxim deducatur, tamen aliam amplectitur, et lectores eiusmodi ephemeridum excommunicatione eximit. « Verum etsi sententia haec » in praxi suadenda tenendaque » sit, probabile tamen admodum » est, huiusmodi scripti, quod Tractatus formam non referat, lectione, excommunicationem Bullae Coenae non incurri; ratio est » quia dispositio Bullae citatae poc-

» nalis, consequenter odiosa est;
 » igitur cum per eam sub dicta
 » censura prohibeatur sola lectio,
 » retentio etc., librorum, ea poena
 » extendi non debet ad eos qui le-
 » gunt, retinent etc., epistolam,
 » concionem, vel aliud scriptum
 » paucorum foliorum, quia huius-
 » modi scripta proprie et secun-
 » dum communem loquendi usum
 » non veniunt libri nomine.»

Et Lucius Ferraris v. *Libri prohibiti* quamvis contrariae sententiae faveat, tamen scribere non veretur n. 37: « Alii autem tenent contrarium (quorum decem enumerat) » alique plures, quorum aliqui » contrariam sententiam tenent esse » veram, et alii saltem probabilem » esse putant, hac ducti ratione, » quod tales Epistolae, conciones, » et aliae similes parvae scripturae » separatae non sunt proprie libri, » de quibus solum loquitur Bulla » Coenae, adeoque sub eius censura » non comprehenduntur, cum ver- » ba legis poenalis et odiosae sint » stricte interpretanda... Quae sen- » tentia revera non caret sua proba- » bilitate.» Praestantissimi doctores igitur nostram sententiam tuentur.

Non nos equidem latet, alios nobis adversari. Attamen observamus 1°. Doctores qui nobis adversantur, loqui de opusculis, sermonibus, epistolis; nos autem loqui de ephemeridibus, quae plerumque uno constant folio, cuius una vel duae columnae adhibentur ad propugnandos contra fidem errores; conse-

quenter eiusmodi doctorum auctoritatem pleno iure contra nos urgeri non posse; eo vel magis quod nemo ex antiquis Sacrorum Canonum tractatoribus, iis saltem quos nos pervolutavimus, agit de periodicis aut ephemeridibus.

2°. Hi ipsi Scriptores contrariam sententiam propugnantes affirmant, nostram revera non carere sua probabilitate, intrinseca scilicet et extrinseca. At certum est penes Theologos omnes, neminem in praxi uti excommunicatum habendum esse, quem vera probabilitas excommunicatione eximit. Unum citabimus Roncaglia qui Tract. IV, Reg. 5 scribit: « Cum in praxi benigniora sint » sequenda, dum agitur de poenis, » non debet Confessarius habere » pro excommunicato illum, quem » sententia vere probabilis excu- » sat... » Lectores igitur perniciosarum ephemeridum uti excommunicati habendi non sunt, et negari quidem eis absolutio poterit alia de causa, non autem causa excommunicationis.

3°. Articulus secundus Constitutionis *Apostolicae Sedis* exscriptus quodammodo fuit ex articulo primo Bullae Coenae; ergo etiam in illo vox *libros* eandem habet significationem; sub eo igitur vocabulo non veniunt ephemerides; ergo qui has legit, ut modestia maxime loquamur, *probabiliter* non incurrit excommunicationem; consequenter eiusmodi lectores in praxi excommunicati non sunt habendi.

Verum antiquis doctoribus concordantes sunt in interpretando *libri* vocabulo plurimi, iique praestantissimi Commentatores Constitutionis *Apostolicae Sedis*.

Quid cl. Avanzini in re scripserit, supra retulimus.

At ei subscribit cl. D' Annibale, qui ait: « Recepta sententia est, » librorum significatione non venire » scripta typis quidem edita, sed » molis adeo exiguae, ut magis » alio nomine, velut elegiae, epistolae, orationis, quam librorum, nuncupari soleant; adeoque neque ephemerides, quae communior sententia esse videtur, eas nempe quae compactis fasciculis, periodice, uti aiunt, eduntur. » Comment. n. 39. Edit. 3.

Alexander Ciolli in suo *Commentario pratico delle censure p. 31* quaerit: « Incurrit ne excommunicationem qui legit ephemerides, et periodicos in quibus propugnatur haeresis? Atque respondet.

» Negative, ob sequentes rationes: 1° Quod libet dicatur, communi sermone eiusmodi productiones librorum nomine non intelliguntur. 2° Quia ut plurimum non constat utrum earum scriptores sint haeretici vel apostatae, quorum tantum libri haeresim propugnantes censura multantur. 3° Incertum semper est quinam ephemeridum numeri haeresim contineant; ideoque primum legendi sunt. Atqui lex

» adeo gravis, ut quae infert excommunicationem speciali modo reservatam, debet esse necessario determinata et aperta, saltem in casibus principalioribus; » eo vel magis quod finis Constitutionis *Apostolicae Sedis* est de terminare censuras, illas limitando; ideoque in dubio *quod minimum sequendum est.* »

Auctores praestantissimi de la *Nouvelle Revue Théologique, Vol. II, pag. 619* quaerunt: Quo censu habebimus scripta periodica? uti libros, aut uti fasciculos? (*brochures*) Et respondent: « Duos tantum auctores novimus qui eiusmodi quae-stionem pertractarunt; idest M. Heymans, et novos editores Theologiae de Dens. Ipsi distinctionem adhibent inter ephemerides et scripta periodica quae per fasciculos (*cahiers*) evulgantur. Priores neque vulgantur sub forma librorum, neque ad efformandum librum destinantur; eae igitur sub Constitutione *Apostolicae Sedis* non comprehenduntur. »

Quantum attinet ad scripta periodica, « si ipsorum voluminis causa, haberi possunt uti libri, sub Constitutione *Apostolicae Sedis* comprehenduntur; ita ut illorum lectores, detentores et impressores incurrunt excommunicationem speciali modo Summo Pontifici reservatam. »

Subdunt autem praeclari scriptores: « Prima responsionis pars

num patet, sed relate ad poenitentiam salutarem ab Episcopo, vel Vicario specialiter deputato imponendam poenitenti, quaeritur utrum illa necessaria sit ad validitatem absolutionis, ita ut si oblivione, vel alia de causa illam imponere praetermittat Episcopus, nulla sit collata absolutio.

Et quidem hoc postremum censemus, cum clausula casu ablativo posita conditionem importet. Profecto de hac clausula idipsum censendum est quod de eadem in literis S. Poenitentiariae pro dispensatione ab impedimentis matrimonii apponi solita. De hac porro ita Scribit Petrus Giovine De Dispensationibus matrimonialibus *Tom. 2, §. 106, pag. 254, n. 5.*

« In utroque demum eventu (scilicet licet circa poenitentiam determinate vel indeterminate impositam) nisi prius Confessarius poenitentiam imponat, relaxare nequit poenitentem ab impedimento occulto, quo detinetur. Etenim praefatae clausulae utpote in ablativo ab soluto positae conditionem important, *L. A testatore ff. de Condit. et Demonst.* Ideoque ante absolutionem observari debet; non enim apparet cur minus haec, quam aliae conditiones observandae sint. » Atque idipsum affirmat Reiffenstuel *Appendix de dispensatione super impedimentis §. 10, n. 464*, quem fere Petrus Giovine excipit. Cum itaque par clausula sit, idem iudicium ferendum est. Neque difficul-

tatem facessere videntur quae scribit Sanchez, poenitentiam scilicet imponendam de iure esse in quavis Confessione Sacramentali; id vero quod de iure est, non importare conditionem, ideoque omissione eius actum non irritari. Etenim haec poenitentia salutaris, de qua in Tridentino Capite, est quid speciale, quae non includitur sub poenitentia in singulis confessionibus Sacramentalibus imponenda; noverant enim Tridentini Patres, pro peccato quod causam irregularitatis vel suspensioni dederat a Confessariis aliquam esse poenitentiam imponendam; cum ergo ipsi eam praescripserint, quid speciale intellexerunt; at id quod modo speciali praescribitur, conditionem importare, facile omnes concessuri erunt. Sin minus neque conditio erit confessio Sacramentalis, ut exemplum afferamus, quae imponitur in dispensationibus matrimonialibus. Advertendum tamen in re est quod scribit Syrus apud Benedictum XIV. *Inst. 87, n. 37.* « Arbitrium quod relinquitur poenitentiario in ordine ad poenitentias individuandas et iniungendas, non importat meram et liberam voluntatem, ita ut possit illas libere iniungere, prout sibi placuerit, sed importat arbitrium regulatum, id est arbitrium boni viri, et iuri conforme. »

Quapropter, concludit Benedictus XIV, Confessarius ut suo muneri recte satisfaciatur, neque seve-

ritatis, neque humanitatis fines excedat. Rationem quoque habebit conditionis, aetatis et sexus illius, cui poena irrogatur. *Loc. cit. n. 28.*

Ut ex Tridentino Capite patet, specialis haec deputatio ad personas deputandas refertur, non ad casus, aut personas absolventas. Hinc quantum facultates concessae pateant, ex facto definitur; inspectione scilicet et consideratione concessarum facultatum, minime ex iure. Ad eas quapropter intelligendas sequentem tradimus regulam. Si verba, quibus iurisdictio et deputatio conceditur, generalia sunt, latam interpretationem admittunt, si autem deputatio specialis est, id est ad illum tantum casum particularem, vel ad illam personam, stricta interpretatione uti debemus; etenim concessae facultates limite definito concluduntur.

CAPUT III.

De Clausulis.

Circa clausulas haec breviter adnotabimus.

1°. Nullam umquam consuetudinem, etiam immemorabilem, sive inductam, sive inducendam prevalere posse contra ea quae in Constitutione Apostolicae Sedis praescribuntur. Id patet ex verbis: *irritum atque inane esse ac fore quidquid super his a quoquam quavis auctoritate, etiam praetextu cuiuslibet privilegii, aut consue-*

tudinis inductae vel inducendae, quam abusum esse declaramus.

2°. Quidquid contra latae Constitutionis tenorem sive ignoranter, sive scienter, sive bona, sive male fide admissum et gestum fuerit, nullum esse et inane. Quod evidens est ex verbis quae subsequuntur: *Scienter vel ignoranter contigerit attentari.*

3°. Consequenter neminem posse contra ea quae praescripta sunt aliter iudicare vel definire, fuerit, etiam aut S. Rom. Ecclesiae Cardinalis, aut Legatus a Latere, aut Nuncius Pontificius, aut alius quilibet. « Sublata eis, et eorum cuiuslibet quavis aliter iudicandi et interpretandi facultate et auctoritate. »

Quibus hisce Commentariis finem ad Dei gloriam imposuissimus, nisi nonnulla a nobis corrigenda essent, quae vel ex posterioribus decretis per Sacras Romanas Congregationes latis, vel ex maiori rerum consideratione nos minus accurate scripsisse comperuimus. Exinde nonnulla quae in utroque Volume scripsimus ad examen hoc in loco revocabimus et corrigemus.

Antea tamen circa lectionem ephemeridum vel diariorum heresim continentium vel propugnantium aliquid dicendum esse putamus.

ADDITIO AD APPENDICEM III.

An excommunicationem incurrant scienter legentes Diaria vel Ephemerides haeresim propugnantes.

Cl. Petrus Avanzini, Append. III, eiusmodi quaestionem sibi proposuerat: *An Ephemerides seu diaria eorumdem Apostatarum et haereticorum haeresim propugnantia sub ea censura (excommunicationis Romano Pontifici speciali modo reservatae) sint prohibita?*

Atque respondit: *Non videntur sub ea censura prohibita; quia Diaria quousque folia manent per se completa, non veniunt sub nomine librorum (1).*

Atque paullo post: *Ephemerides itaque, seu diaria, seu folia haereticorum per se completa (quae scilicet non sint libri partes eiusdem argumenti, quam quaestionem omitto) haeresim propugnantia, non videntur sub ea censura prohibita (2).* Atque Avanzini sententiam alii amplexi sunt, alii reiecerunt, ut ex iis quae ipsemet scribit patescit.

At cum die 1 Novembris an. 1874 Pius Papa IX Allocutionem haberet, in qua loquens de perniciosis Ephemeridibus dixit: *Alias eius-*

modi folia a nobis prohibita fuere; et nunc iterum ea in universum prohibemus; seu melius, confirmamus antiquas prohibitiones cum censuris adnexis (3).

Hisce Pontificis verbis plurimi quidem moti minime fuere, ea ducti ratione quod allocutio illa officialis, ut dicunt, non fuerit.

At alii veluti declarationem quamdam habuerunt, qua eiusmodi quaestio dirimebatur.

Commentator Patavinus pag. 57 in Nota postquam Pii IX verba retulisset haec subdit: « Gravissima » sunt profecto ista, atque eiusmodi, » ut rigidior sententiam novo » ac validissimo argumento confirment. Re enim vera quae sunt » antiquae prohibitiones, quibus » etiam adnectuntur censurae, nisi » generales prohibitiones quae in » Regulis Indicis habentur? Prohibitiones igitur etiam ex parte Ecclesiae pro certis quibusdam » ephemeridibus iamdiu extabant, » nihilque aliud Romanus Pontifex » suis ordinationibus praestitit, » quam easdem prohibitiones renovare ac confirmare, renovando » una simul adnexas censuras ad » normam Constitutionis Apostolicae Sedis » (4).

(1) Apud Pennacchi Comment. in Const. Apostolicae Sedis Tom. I, pag. 133-134.

(2) Ibid. pag. 135.

(3) Altre volte questi fogli furono da noi proibiti; ed in questa occasione torniamo a proibirli tutti, o a dir meglio, confermiamo le antiche proibizioni con le annesse censure.

(4) Paulo ante idem cl. Scriptor retulerat ex periodico, vulgo *La Civiltà Cattolica*, Serie VIII, Vol. VI, Quad. 528, quae sequuntur. « Ci sembra non potersi

Duplicem exinde quaestionem proponimus, quarum

1. An scienter legentes Ephemerides haeresim propugnantes incurrant excommunicationem Articuli secundi Constitutionis Apostolicae Sedis Romano Pontifici speciali modo reservatam?

2. An dictas ephemerides legentes incurrant saltem excommunicationem latam in secunda Indicis regula?

Ut primae quaestioni satis faciamus: articulum secundum Constitutionis Apostolicae Sedis ita legimus: *Omnes et singulos scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros eorumdem apostatarum et haereticorum haeresim propugnantes, nec non libros cuiusvis Auctoris per apostolicas litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes.*

Proposita igitur quaestio hisce concluditur: Libris Apostatarum et haereticorum, de quibus sermo est in prima parte citati articuli, accenseri ne possunt ephemerides haeresim propugnantes? Et ni inter illos locum habeant, habent ne saltem locum inter libros cuiusvis auctoris nominatim prohibitos per litteras apostolicas, Brevia scilicet, Bullas, Encyclicas, vel alia docu-

menta expresse lata ab Apostolica Sede et Apostolica auctoritate?

Ita enunciata quaestione. Si ephemerides propugnantes haeresim accensendae essent libris haereticorum et apostatarum, de quibus sermo est in prima parte citati articuli, id fieri deberet vel vi verborum, quibus lex constat, vel ratione finis quem sibi legislator lata prohibitionem praestituit; vel, ut aliqui supponunt, ratione eorum quae Pius Papa IX affirmavit in sua Allocutione diei 1. Novembris an. 1874. Atqui nihil horum. Et 1º. non vi verborum, quibus lex constat.

Universalis regula est, in legum quarumlibet interpretatione, verba sensu obvio, naturali et communiter recepto esse sumenda; quia supponendus semper est legislator legem iis verbis promulgasse, quorum sensus a subditis universis intelligitur; ita ut si legislator legem promulget circa genus aut speciem aliquam, cuius variae species, familiae, individua diverso nomine vocentur, et unam tantum classem, familiam vel determinata individua huius vel illius familiae aut societatis exprimat, haec tantum, et non aliae familiae, individua, species sub lege comprehendi intelligantur.

dubitare, che quelli almeno fra i giornali, i quali sono soliti d'impugnare direttamente i dommi cattolici, o anche i fondamenti del cristianesimo, sieno compresi nella citata regola dell'Indice. » Haec autem regula secunda est, scilicet: — Haereticorum libri qui de religione quidem ex professo tractant, omnino damnantur.

Eiusmodi interpretationis ratio in lege praesertim odiosa locum habet, qua princeps poena crimina plectit, aut facta prohibet actionesque propter causas ipsi principi notas, quas nec semper revelat, nec in promulganda lege revelare tenetur. In lege odiosa interpretanda regula praecipua est: *Legislator quod voluit expressit, quod non expressit noluisse censendus est.* Hinc si Legislator, determinata poena prohibuit latrocinium publicum aut rapinam, sub eiusmodi lege furta simplicia et occulta non comprehenduntur; aut si Pontifex excommunicationis poenam intulit ex. gr. in fornicarios et adulteros uti excommunicati habendi non sunt qui sese commacularunt horrendo sodomiae et bestialitatis crimine, quamvis hoc postremum luxuriae summum attingat; huius autem ratio est, quia cum legislator unam fornicationem et adulterium expresserit, haec tantummodo peccata excommunicatione plectere voluisse censendus est, non alia quamvis graviora. Causa autem huiusmodi agendi rationis potuit esse vel quia fornicationes et adulteria frequentiora sunt, vel quia haec pacem domesticam ordinemque publicum prae aliis perturbant; eique aliae etiam causae esse potuere, quas nec voluit, nec revelare tenebatur, neque subditus eas inquirere aut tenetur aut debet, et saepe illas nescit.

Post haec, constat Pium Papam IX in cit. articulo ter *libros* nominasse,

quo verbo intelligitur volumen quoddam foliorum simul collectorum de una vel diversis materiis tractantium, et in casu nostro haereses erroresque contra fidem vel mores propugnantium. Qua de causa cum in interpretandis legibus obvio et naturali verborum sensui insistendum sit, librorum nomine intelligi nequeunt nisi libri proprie dicti, quo censu excludendae sunt quaelibet scripturae sive manuscriptae, sive typis impressae quae librorum nomine cohonestari non possunt, quod non pertingant ad quantitatem foliorum et formam quibus liber constituitur.

Quod Pius Papa IX vocabulum *libri* adhibuerit sensu obvio, naturali et communiter accepto apparet: 1°. Ex sensu uniformi quo hoc in capite vocabulo illo utitur; etenim primo loco illo utitur ad indigandos libros haereticorum et apostatarum qua tales cognitorum, et haeresim propugnantes; qua de causa indigitavit libros proprie dictos, in quibus argumentis quibuslibet defendatur haeresis, et insuper praesferant titulum et nomen auctoris. Secundo loco ea voce utitur ad designandos *libros nominatim per litteras apostolicas prohibitos*; atque universi noverunt, solitam esse Apostolicam Sedem nominatim prohibere libros perniciosiores et haeresibus refertos aut eos, a quorum auctoribus fideles facilius, ob famam qua fruuntur, in errorem induci possunt, ut spe-

ciali illa et apostolica condemnatione illorum lectione hi magis absterreantur. Tertio loco dicit Pontifex: *eosdem libros*, quo intelligimus, legislatorem de iisdem libris semper loqui voluisse, et eodem sensu.

2°. Id autem melius dignoscimus ex adverbio *scienter*, quod importat notitiam, quod qui librum conscripsit sit haeticus iuxta sensum articuli primi Const. *Apostolicae Sedis*, et quod liber propugnet haeresim; et quod excommunicatione lectores huiusmodi libri plectantur.

At eiusmodi conditiones quas includit adverbium *scienter*, vix aut ne vix quidem veritatem sortiuntur in ephemeridibus, tum quia non semper folia singula haeresim propugnant, tum quia auctorum nomina et secta ad quam pertinent, latent; tum quia nulla adest lex manifesta et evidens qua eiusmodi ephemeridum lectores excommunicatione plectantur; si enim adesset, locum haec quaestio habere non posset, neque Doctores in varias abirent sententias.

3°. Id etiam novimus ex relatione quam Pianum Caput habet cum Cap. primo Bullae Coenae, ex quo depromptum fuit, et quod ex Benedicti XIV Bulla excribimus: « Excommunicamus... eorumdem » libros haeresim continentes, vel » de religione tractantes sine auctoritate nostra, et Sedis Apostolicae scienter legentes, aut retinentes, imprimentes et quomo-

» dolibet defendentes ex quavis » causa etc. » In qua Bulla vox *libros* habet suum sensum verum et naturalem, tum quia variae haereticorum sectae nominantur, quorum libri notissimi erant, tum quia Bulla Coenae, ni fallimur, anterior est ephemeridum institutioni. De cetero expositores doctissimi de libris proprie dictis vocabulum illud intelligunt. Nonnullos citabimus. Roncaglia in sua Theologia Morali *Tract. IV De Censuris, Quaest. III, Cap. 1, N. III* ita scribit: « Quia » autem nomine libri in communi » appellatione non veniunt Concio, » vel Epistola, (multo minus folium) ideo huiusmodi legentes, » quamvis sint auctoris haeretici » et contineant haeresim, seu tractent de religione, valde probabiliter a censura excusantur. » Et pro sua sententia gravissimos citat auctores.

Schmalzgrueber *Ius Eccl. univ. Lib. V, Tit. VII, n. 53*, relata prius opposita sententia, argumentisque quibus innitur, quamvis affirmet tutius esse si illa, ad evitanda mala, in praxim deducatur, tamen aliam amplectitur, et lectores eiusmodi ephemeridum excommunicatione eximit. « Verum etsi sententia haec » in praxi suadenda tenendaque » sit, probabile tamen admodum » est, huiusmodi scripti, quod Tractatus formam non referat, lectione, excommunicationem Bullae Coenae non incurri; ratio est » quia dispositio Bullae citatae poc-

» nalis, consequenter odiosa est;
 » igitur cum per eam sub dicta
 » censura prohibeatur sola lectio,
 » retentio etc., librorum, ea poena
 » extendi non debet ad eos qui le-
 » gunt, retinent etc., epistolam,
 » concionem, vel aliud scriptum
 » paucorum foliorum, quia huius-
 » modi scripta proprie et secun-
 » dum communem loquendi usum
 » non veniunt libri nomine.»

Et Lucius Ferraris v. *Libri prohibiti* quamvis contrariae sententiae faveat, tamen scribere non veretur n. 37: « Alii autem tenent contrarium (quorum decem enumerat) » alique plures, quorum aliqui » contrariam sententiam tenent esse » veram, et alii saltem probabilem » esse putant, hac ducti ratione, » quod tales Epistolae, conciones, » et aliae similes parvae scripturae » separatae non sunt proprie libri, » de quibus solum loquitur Bulla » Coenae, adeoque sub eius censura » non comprehenduntur, cum ver- » ba legis poenalis et odiosae sint » stricte interpretanda... Quae sen- » tentia revera non caret sua proba- » bilitate.» Praestantissimi doctores igitur nostram sententiam tuentur.

Non nos equidem latet, alios nobis adversari. Attamen observamus 1°. Doctores qui nobis adversantur, loqui de opusculis, sermonibus, epistolis; nos autem loqui de ephemeridibus, quae plerumque uno constant folio, cuius una vel duae columnae adhibentur ad propugnandos contra fidem errores; conse-

quenter eiusmodi doctorum auctoritatem pleno iure contra nos urgeri non posse; eo vel magis quod nemo ex antiquis Sacrorum Canonum tractatoribus, iis saltem quos nos pervolutavimus, agit de periodicis aut ephemeridibus.

2°. Hi ipsi Scriptores contrariam sententiam propugnantes affirmant, nostram revera non carere sua probabilitate, intrinseca scilicet et extrinseca. At certum est penes Theologos omnes, neminem in praxi uti excommunicatum habendum esse, quem vera probabilitas excommunicatione eximit. Unum citabimus Roncaglia qui Tract. IV, Reg. 5 scribit: « Cum in praxi benigniora sint » sequenda, dum agitur de poenis, » non debet Confessarius habere » pro excommunicato illum, quem » sententia vere probabilis excu- » sat... » Lectores igitur perniciosarum ephemeridum uti excommunicati habendi non sunt, et negari quidem eis absolutio poterit alia de causa, non autem causa excommunicationis.

3°. Articulus secundus Constitutionis *Apostolicae Sedis* exscriptus quodammodo fuit ex articulo primo Bullae Coenae; ergo etiam in illo vox *libros* eandem habet significationem; sub eo igitur vocabulo non veniunt ephemerides; ergo qui has legit, ut modestia maxime loquamur, *probabiliter* non incurrit excommunicationem; consequenter eiusmodi lectores in praxi excommunicati non sunt habendi.

Verum antiquis doctoribus concordantes sunt in interpretando *libri* vocabulo plurimi, iique praestantissimi Commentatores Constitutionis *Apostolicae Sedis*.

Quid cl. Avanzini in re scripserit, supra retulimus.

At ei subscribit cl. D' Annibale, qui ait: « Recepta sententia est, » librorum significatione non venire » scripta typis quidem edita, sed » molis adeo exiguae, ut magis » alio nomine, velut elegiae, epistolae, orationis, quam librorum, nuncupari soleant; adeoque neque ephemerides, quae communior sententia esse videtur, eas nempe quae compactis fasciculis, periodicae, uti aiunt, eduntur. » Comment. n. 39. Edit. 3.

Alexander Ciolli in suo *Commentario pratico delle censure p. 31* quaerit: « Incurrit ne excommunicationem qui legit ephemerides, et periodicos in quibus propugnatur haeresis? Atque respondet.

» Negative, ob sequentes rationes: 1° Quod libet dicatur, communi sermone eiusmodi productiones librorum nomine non intelliguntur. 2° Quia ut plurimum non constat utrum earum scriptores sint haeretici vel apostatae, quorum tantum libri haeresim propugnantes censura multantur. 3° Incertum semper est quinam ephemeridum numeri haeresim contineant; ideoque primum legendi sunt. Atqui lex

» adeo gravis, ut quae infert excommunicationem speciali modo reservatam, debet esse necessario determinata et aperta, saltem in casibus principalioribus; » eo vel magis quod finis Constitutionis *Apostolicae Sedis* est de terminare censuras, illas limitando; ideoque in dubio *quod minimum sequendum est.* »

Auctores praestantissimi de la *Nouvelle Revue Théologique, Vol. II, pag. 619* quaerunt: Quo censu habebimus scripta periodica? uti libros, aut uti fasciculos? (*brochures*) Et respondent: « Duos tantum auctores novimus qui eiusmodi quae-stionem pertractarunt; idest M. Heymans, et novos editores Theologiae de Dens. Ipsi distinctionem adhibent inter ephemerides et scripta periodica quae per fasciculos (*cahiers*) evulgantur. Priores neque vulgantur sub forma librorum, neque ad efformandum librum destinantur; eae igitur sub Constitutione *Apostolicae Sedis* non comprehenduntur. »

Quantum attinet ad scripta periodica, « si ipsorum voluminis causa, haberi possunt uti libri, sub Constitutione *Apostolicae Sedis* comprehenduntur; ita ut illorum lectores, detentores et impressores incurrunt excommunicationem speciali modo Summo Pontifici reservatam. »

Subdunt autem praeclari scriptores: « Prima responsionis pars